

Wanneer ondraaglijk lijden een sociale constructie wordt

RV

Filip Buekens is filosoof aan de Universiteiten van Tilburg en Leuven.

Euthanasie zit op een hellend vlak. Dat is geen conservatief-katholieke fictie, maar een reëel gevaar

FILIP BUEKENS

Het euthanasiedebat is weer volop op gang. Begin december maakten de Franstalige socialisten bekend dat ze de wet willen uitgebreid zien tot degeneratieve mentale aandoeningen zoals de ziekte van Alzheimer. Even later werd bekend dat een vrouw euthanasie kreeg wegens ondraaglijk psychisch lijden, zonder dat haar zoon daarover ingelicht werd (DM 5/1). De wet schrijft immers niet voor dat volwassen kinderen daarbij moeten geraadpleegd worden, wat uiteraard past in het mensbeeld achter de wet: elk individu moet in alle vrijheid, en zelfs vooraf, kunnen beslissen of en wanneer, onder welke omstandigheden, hij of zij voor euthanasie in aanmerking komt.

Derde feit: twee eeneïge tweelingbroers hebben vorige maand samen euthanasie

gevraagd en gekregen. Ze waren allebei doof en ze gingen ook blind worden (DM 14/1). Het idee dat ze dan niet meer met elkaar zouden kunnen communiceren, vonden ze ondraaglijk, waarop ze samen uit het leven stapten. Hun situatie werd door henzelf en door de dokters van het UZ Brussel als voldoende uitzichtloos bechouwd om op hun wens in te gaan. Op 14 december werd de dubbele euthanasie in het ziekenhuis uitgevoerd. Zonder een zweem van ironie schreef een krant zelfs dat het hier om een wereldprimeur zou gaan, zoals er wel meer 'medische primeurs' in onze ziekenhuizen plaatsvinden.

Afkeer van lijden

De impact van deze beslissing mag echter niet onderschat worden: een wet die bedoeld was om ondraaglijk lijden in de terminale levensfase te verhinderen, wordt gezien als een eerste stap in de richting van totale zelfbeschikking, en het is telkens de eigen keuze die de doorslag moet geven. Bestaat hier niet het gevaar dat euthanasie wordt opgetrokken tot tot een optie voor jongeren die, verwickeld in psychische problemen, suïcidale neigingen ontwikkelen? Tot een optie voor, bijvoorbeeld, autisten die geen perspectief op zichzelf en de ander kunnen ontwikkelen? De voorstellen werden al geopperd.

Elke sociaal psycholoog herkent meteen wat hier aan de hand is: wanneer diegenen die de wet verruimd willen zien, doelbewust de grenzen aftasten, worden nieuwe behoeften gecreëerd, waardoor euthanasie van een precare beslissing tot banaal instrument wordt om onze sentimentele afkeer van lijden, in feite een zeer recent cultureel fenomeen, kracht bij te zetten.

Veel psychiaters en psychologen hebben er terecht op gewezen dat

mensen vaak denken en gaan handelen naar de identiteit die hen vanuit een sterke autoriteitspositie wordt toegeschreven en toegekend: wanneer medische autoriteiten personen in zeer precare situaties systematisch als ondraaglijke lijdens gaan benoemen, en daardoor de categorie van de ondraaglijke lijdens gaan creëren, zullen velen zich onvermijdelijk ook gedragen naar die toegeschreven identiteit.

Stigma

Ondraaglijk lijden is geen beschrijving meer. Het wordt een sociale constructie. Het fenomeen is bekend vanuit de psychologie: wanneer artsen ADHD (of vroeger: hysterie) 'ontdekken', gaan mensen zich steeds meer naar de criteria gedragen en zo wordt een nieuwe 'ziekte' gecreëerd, waarvoor 'oplossingen' gevonden moeten worden. De minst kwetsbaren - de artsen, beleidsmakers en talloze opiniemakers die het debat bewust in de 'correcte' richting willen sturen - achten zich ongetwijfeld boven dat effect verheven, maar ze zien vanuit die vermeende autonomie niet, of veel te weinig, die reële sociale consequenties.

Dit kringloopeffect, waarop ook door de filosoof Michel Foucault gewezen wordt in de context van stigmatiseringsprocessen in de psychiatrie, kan op zijn beurt tot nog meer en nog verdere opreiking van euthanasie leiden, en daarvan zijn de gevolgen niet te overzien. Een wet die dus bedoeld was om een praktijk te legaliseren die al eeuwenoud is en met de nodige taboes en hypocrisie omgeven werd om dit soort sociale fenomenen te vermijden, doet wat voorspeld werd: er wordt een nieuwe identiteit gecreëerd en aan die identiteit wordt, zoals te verwachten en te voorzien was, immense rechten ontleend. Het is verbazend dat psychologen die zo

intens hameren op het gecreëerde karakter van onze identiteit, aan dit aspect van het euthanasiedebat voorbijgaan.

Het hellend vlak is geen fictie uitgevonden door katholieke conservatieven (ik bespaar u de scheldwoorden, u vindt ze ongetwijfeld op de internetfora). Het is een reëel gevaar. Een nieuwe identiteit - die van de ondraaglijke lijder, zonder andere opties - wordt, eens toegekend en geaccepteerd, tot stigma waarmee, letterlijk, niet meer te leven valt. 'In deze persoon hoeft niet meer geïnvesteerd te worden.' Diegenen die zichzelf onder invloed van de immense mediadruk als ondraaglijk lijdenden gaan identificeren, zijn vaak juist de meest kwetsbaren in onze samenleving die zich aan dit proces niet kunnen of durven onttrekken.

"Het is verbazend,,

"dat psychologen,,

"die zo intens,,

"hameren op,,

"het gecreëerde,,

"karakter van onze,,

"identiteit, aan dit,,

"aspect van het,,

"euthanasiedebat,,

"voorbijgaan,,